

Lietuvos diplomatinės tarnybos 1989 m. sausio 21–23 d. d. pasitarimas Vašingtone

Juozas Skirius

Lietuvos edukologijos universitetas, Humanitarinio ugdymo fakultetas, Pasaulio istorijos katedra,
T. Ševčenkos g. 31, Vilnius
el. p. juozas.skirius@leu.lt

2018 m. liepos–rugsėjo mėnesiais moksliniais tikslais teko lankytis Los Andžele (JAV) ir dirbuotis buvusio Lietuvos garbės generalinio konsulo Vytauto Čekanausko (1929–2009) archyve. Tarp gausių dokumentų užtikau ranka rašyta Lietuvos diplomatinės tarnybos (toliau – LDT) narių iš JAV ir Kanados susirinkimo Vašingtone protokolą¹. Informacija apie tai, kad toks lietuvių diplomatų susitikimas įvyko, buvo pateikta lietuvių išėjimo spaudoje. Pats protokolas nepasirašytas nei vestų posėdžių pirmininko, nei sekretoriaus, kuris protokolavo tris dienas vykusius pasitarimus. Iš rašysenos ir iš protokolo konteksto galima spręsti, kad jį rašė konsulas V. Čekanauskas. Deja, šio rankraščinio protokolo kopijų ar perrašytų mašinėlė nuorašų neteko užtikti Lietuvos pasiuntinybės ir konsulatų archyvuose. Vis dėlto reikia manyti, kad jie yra ir kada nors bus surasti tyrinėtojų. Pats dokumentas labai svarbus, nes atskleidžia to meto, t. y. 1988 m. pab. – 1989 m. pr., LDT pozicijas Lietuvoje vykstančių procesų atžvilgiu, požiūrį į Lietuvos visuomenines organizacijas ir jų veikėjus.

1988 m. Lietuvoje visuomeniniai-politiniai įvykiai, tautos nacionalinis pakilimas labai sparčiai vystėsi. Susikūrė ir pradėjo veikti Lietuvos persitvarkymo sąjūdis, aktyviai įsitraukė Lietuvos laisvės lyga ir Lietuvos bažnyčios atstovai – buvo keliamas Lietuvos laisvės klausimas. Rugsėjo 23 d. įvyko milžiniškas Sąjūdžio organizuotas mitingas Vingio parke, kur susirinko daugiau kaip 200 tūkst. žmonių. Spalio 22–23 d. Vilniuje įvyko LPS suvažiavimas, kuriame dalyvavo ir LLL, ir LKP vadovybės. Žinoma, suvažiavimo metu delegatų kalbos politiškai įvairavo, kartais netgi labai. Tačiau tiek sąjūdiečių, tiek valdžios atstovų išsakytas mintis jungė bendra, visus vienijanti nacionalinio atgimimo

¹ Posėdžio, įvykusio Lietuvos pasiuntinybėje Washington, DC, 1989, sausio 21–23 d. d. protokolas. *Vytauto Čekanausko archyvas Los Andžele*.

(ir tarybinio valstybingumo *sic!*) idėja². Suvažiavime dalyvavo ir JAV lietuvių atstovai. Pasaulio lietuvių bendruomenės pirmininkas dr. Vytautas Bieliauskas iš Čikagos pasakė kalbą ir išreiškė lietuvių išeivijos paramą atkuriant Lietuvos valstybingumą. Aktyviai dalyvavo *Amerikos balso* bendradarbis Romas Sakadolskis ir prof. Alfredas E. Sennas, kaip laikraščio *Akiračiai* akredituotas žurnalistas. Jų dėka JAV lietuvius pasiekdavo „šviežia“ informacija iš Lietuvos³.

Algirdui M. Brazauskui tapus LKP pirmuoju sekretoriumi Sąjūdžiui buvo suteikta tam tikrų nuolaidų. Buvo paleisti visi politiniai kaliniai. Spalio 26 d. buvo pranešta, kad LTSR AT Prezidiumas artėjančiai sesijai parengė įstatymus dėl valstybinių tautinių simbolių – himno, herbo ir vėliavos – įteisinimo, taip pat įstatymą dėl lietuvių kalbos, kaip valstybinės. Buvo rengiama nauja LTSR Konstitucija, pilietybės, rinkimų, referendumo įstatymai ir t. t.⁴ Sąjūdis po suvažiavimo labai sustiprėjo, tačiau kilo ir LKP akcijos, pirmiausia dėl A. Brazausko autoriteto. Praktiškai prasidėjo šių dviejų politinių jėgų lenktyniavimas dėl valdžios. 1988 m. pabaigoje išaugusį Sąjūdžio autoritetą Lietuvoje iliustruoja jo iniciatyva per trumpą laiką surinkta 1 800 000 gyventojų parašų po kreipimosi į TSRS vadovybę – jie pasisakė prieš naują sąjunginės konstitucijos projektą. Tai padėjo dar labiau suartinti LPS ir Latvijos bei Estijos liaudies frontus⁵. Visus šiuos procesus, kaip rodo išeivijos spauda, atidžiai sekė užsienio lietuviai.

Nerami padėtis Lietuvoje paskatino spalio 23–25 d. Vašingtone surengti lietuvių politinę konferenciją, kur po ilgesnio laiko kartu susirinko JAV lietuvių bendruomenės, VLIK'o, Kanados lietuvių bendruomenės, Pasaulio lietuvių bendruomenės, Pasaulio lietuvių bendruomenės jaunimo atstovai bei LDT šefas dr. Stasys A. Bačkis. Buvo išskeltas aiškus tikslas – iškovoti Lietuvos laisvę ir atkurti nepriklausomą valstybę. Konferencijos dalyviai pabrėžė, kad išeivijai ateityje teks ypatinga misija – atstovauti Lietuvai tiek bendruomenėje, tiek tarptautinėje plotmėje⁶. Tuo laiku lietuvių diplomatai laikėsi atsargiau – kol kas nesiejo savęs jokiais įsipareigojimais. Tačiau tokia diplomatų laikysena ilgiau tęstis negalėjo. Deja, istorikų tyrinėjimuose ne tik kad LDT narių suvažiavimas, bet ir pačių lietuvių diplomatų laikysena 1988–1989 m. pradžioje nėra aptarta⁷. Todėl skelbiamas dokumentas tam tikra prasme užpildo šią terpę.

² LAURINAVIČIUS, Česlovas; SIRUTAVIČIUS, Vladas. *Lietuvos istorija. Sąjūdis: nuo „Persitvarkymo“ iki Kovo 11-osios*. Vilnius: Baltos lankos, XII tomas, 1 dalis, p. 171.

³ SKIRIUS, Juozas. *JAV lietuvių darbai Lietuvai 1918–2018 metais*. Vilnius: Savas takas, 2018, p. 307.

⁴ LAURINAVIČIUS, Česlovas; SIRUTAVIČIUS, Vladas. *Min. veik.*, p. 177–178.

⁵ Ten pat, p. 184–185.

⁶ BANIONIS, Juozas. *Lietuvos laisvės byla Vakaruose (1975–1990)*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2002, p. 196.

⁷ JANUŠAUSKAS, Laurynas. *Likimo vedami: Lietuvos diplomatinės tarnybos egzilyje veikla 1940–1991*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2003. 416 p.; STREIKUS, Arūnas. *Diplomatas Stasys Antanas Bačkis*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007. 292 p.; PETRAITYTĖ-BRIEDIENĖ, Asta. *Tylieji priesaikos riteriai. Lietuvos pasiuntinybė Vašingtone Šaltojo karo metais*. Vilnius: Versus aureus, 2014. 248 p.

Taigi, 1989 m. sausio 21–23 d. Lietuvos pasiuntinybėje Vašingtone vyko LDT pasitarimas, kuriame dalyvavo LDT šefas dr. Stasys A. Bačkis, Lietuvos atstovas Vašingtone ir prie Šv. Sosto Stasys Lozoraitis, jr., Lietuvos generalinis konsulas Niujorke Anicetas Simutis, Lietuvos garbės generalinis konsulas Los Andžele Vytautas Čekanauskas, Lietuvos garbės generalinis konsulas Čikagoje Vaclovas Kleiza ir Lietuvos garbės generalinio konsulo Toronte padėjėjas Haris Lapas. Iš dokumento sužinome, kad patys diplomatai (pvz., V. Čekanauskas) stebėjosi, kodėl šis pasitarimas nebuvo garsinamas spaudoje. Kodėl toks tokiu Lietuvos politinėje padangėje kunkuliuojančiu laikotarpiu slaptumas? Bendresne prasme atsakymas būtų toks – tai aiškus LDT šefo dr. S. A. Bačchio perdėto atsargumo, kuriuo jis visą laiką pasižymėjo, rezultatas. Posėdyje diplomatams pats S. Bačkis, matyt, švelnindamas atmosferą, paaiškino, kad po pasitarimų bus parengtas komunikatas spaudai ir visuomenė bus informuota. Tiesa, visiškai nuslėpti šio įvykio nepavyko. Pirmoji labai trumpa žinutė apie šį pasitarimą po kelių dienų buvo paskelbta Čikagos lietuvių dienraštyje *Draugas*⁸. Išsamesnė informacija apie minimą pasitarimą pasirodė už poros savaičių tame pačiame *Drauge* ir žurnale *Lietuvių dienos*⁹.

Diplomatų suvažiavimas buvo sušauktas ne tik dėl įvykių Lietuvoje, bet ir dėl to, jog Vašingtone sausio 19–22 d. įvyko naujojo JAV Prezidento Georgo Bucho inauguracija. Reikia pastebėti, suvažiavimas ir inauguracija – ne atsitiktinis sutapimas, o sąmoningai parinktas diplomatų susirinkimo laikas, kuomet buvo galimybė Vašingtone susitikti su įtakingais asmenimis. Tiesa, lietuviai diplomatai pačiose inauguracijos iškilmėse nedalyvavo, nes įėjimas į tuos renginius asmeniui kainavo apie 1 500 dol.¹⁰ Bet žinome, kad tuo metu buvo surengtas priėmimas JAV valstybės departamento pareigūno Lino Kojelio namuose, kur dalyvavo įvairaus rango JAV pareigūnai, lietuvių organizacijų vadovai ir lietuvių diplomatai. Jo metu laikraščio *Draugas* korespondentui pavyko juos pakalbinti apie LDT narių suvažiavimą. Atviriausias buvo V. Čekanauskas, kuris paaiškindamas diplomatų bendresnes taktines kryptis pabrėžė, kad „šiuo metu jautriausia tema yra paskutiniai įvykiai Pabaltijy. Juos paanalizavome, bandėme atspėti ateitį, sutarti dėl veiklos metodų laisvajame pasaulyje, surasti bendrąją Lietuvos diplomatinės tarnybos nuomonę, kurios visi turėtumėme laikytis ir kuri būtų priimta plačiosios lietuvių visuomenės“. Suprantama, kad jis kalbėjo apie būsimąjį komunikatą, kurį ruošėsi paskelbti visuomenei. O S. Lozoraitis, paklaustas dėl Lietuvos nepriklausomybės ir suvereniteto, atsakė: „Nėra jokių kompromisų. Mes esame už visišką Lietuvos nepriklausomybę. Lietuvių tauta to nori, turi teisę į nepriklausomybę, ir tuo keliu mes turime eiti.“¹¹ Strategija aiški. Tačiau detalių, net aiškesnių pozicijų, kalbant apie nacionalinių jėgų Lietuvoje rėmimą, artimiaus-

⁸ Diplomataų pasitarimas. *Draugas*, 1989, sausio 25, Nr. 16, p. 1.

⁹ JAV prezidento inauguracija ir Lietuva. *Draugas*, 1989, vasario 4, Nr. 24, p. 4; Lietuvos pasiuntinybės Vašingtone pranešimas. *Lietuvių dienos*, 1989, vasaris, Nr. 2, p. 12.

¹⁰ JAV prezidento inauguracija ir Lietuva. *Draugas*, 1989, vasario 4, Nr. 24, p. 4 (tai pirmas LDT suvažiavimas po 20 metų).

¹¹ Visų konsulų pareigos yra panašios. Ten pat.

sius konkrečius žingsnius, diplomatai neatskleidė. Tai vėl galima paaiškinti atsargumu (ką ir fiksuoja protokolas), bandymu dar apibendrinti aptartus rezultatus, kurie sugultų į komunikatą. O iš protokolo jau matyti, kad kai kuriais klausimais išsiskiria diplomatų bendresni požiūriai. Bet kol kas ne spaudai, ne viešumai¹².

Paskutinę LDT narių pasitarimo dieną jie buvo priimti JAV valstybės departamente, kur susitiko su Rytų Europos skyriaus vicedirektoriumi, Baltų skyriaus vedėju ir pokalbyje dalyvavusiu sovietų skyriaus valdininku. JAV valstybės departamento pareigūnams buvo padėkota už JAV vyriausybės vedamą okupacijos nepripažinimo politiką ir buvo išreikšta viltis, kad ir naujoji G. Busho administracija laikysis tų pačių principų. Ta proga buvo primintas viceprezidento G. Busho raštas prieš rinkimus vienai lietuvių organizacijai, kuriame jis pažadėjo kelti Lietuvos reikalus pokalbiuose su sovietais. Valstybės departamento valdininkai aiškiai pabrėžė, kad JAV ir toliau nepripažins sovietų aneksijos ir kad šis nusistatymas yra kertinis akmuo santykiuose su Baltijos valstybėmis¹³. Protokole yra užfiksuota, kad S. Lozoraitis prašė JAV valdininkų padėti surasti globėjų – JAV universitetų ir draugijų, kurie „galėtų pakviesti iš Lietuvos mokslo žmonių į JAV tobulintis įvairiose srityse“. Apibendrinant susitikimą, buvo sakoma, kad „bendra nuotaika buvo gera – kai ką jie sužinojo iš mūsų, kai ką naujo mes iš jų“¹⁴.

Diplomatų pasitarimo metu, remiantis paskelbto komunikato medžiaga, pirmiausia buvo apsvarstyti įvykiai Lietuvoje, jų įtaka valstybės nepriklausomybės bylai ir jos tarptautinei padėčiai. Buvo diskutuota dėl paramos, kuri būtų naudinga kovojančiai tautai, ir aptarti įvairūs jos aspektai krašte bei užsienyje. Kiekvienas pasitarimo dalyvis parengė pranešimą apie savo darbą ir pateikė pasiūlymų, kaip jis galėtų būti ateityje sustiprintas. Ilgesnius pranešimus diplomatams parengė Lietuvių informacijos centro Vašingtono biuro vedėjas Viktoras Nakas ir Jungtinis Amerikos baltų tautinio komiteto (JBANC) Viešųjų ryšių biuro direktorė Ginta Palubinskaitė. LDT nariai susitiko su Latvijos reikalų patikėtiniu dr. Anatoliu Dinbergu ir Estijos generaliniu konsulu Ernstu Jaaksonu. Su jais apsvarstė klausimus, svarbius visoms trimis Baltijos valstybėms, ir pasidžiaugė, kad Lietuvos, Latvijos ir Estijos atstovai labai glaudžiai bei efektingai bendradarbiauja¹⁵. Diplomatų posėdyje buvo nuspręsta, kad lietuvių, latvių ir estų išeivių organizacijos parengtą bendrą memorandumą dėl Baltijos kraštų naujai JAV administracijai, o diplomatai padarytą tą patį, remdamiesi tuo memorandumu. Be to, sutarė kartu suorganizuoti pasimatymą su JAV valstybės sekretoriumi ir „išgauti stiprų jo pareiškimą, o ne simpatiją“¹⁶, t. y. neeilinę užuojautą.

¹² Posėdžio, įvykusio Lietuvos pasiuntinybėje Washington, DC, 1989, sausio 21–23 d. d. protokolas. *Vytauto Čekanausko archyvas Los Andžele*.

¹³ Lietuvos pasiuntinybės Vašingtone pranešimas. *Lietuvių dienos*, 1989, vasaris, Nr. 2, p. 12.

¹⁴ Posėdžio, įvykusio Lietuvos pasiuntinybėje Washington, DC, 1989, sausio 21–23 d. d. protokolas. *Vytauto Čekanausko archyvas Los Andžele*.

¹⁵ Lietuvos pasiuntinybės Vašingtone pranešimas. *Lietuvių dienos*, 1989, vasaris, Nr. 2, p. 12.

¹⁶ Posėdžio, įvykusio Lietuvos pasiuntinybėje Washington, DC, 1989, sausio 21–23 d. d. protokolas. *Vytauto Čekanausko archyvas Los Andžele*.

Suvažiavimo protokole LDT nariams pirmiausia buvo keliamas klausimas apsispręsti Sąjūdžio atžvilgiu. Jiems pasitarus padaryta išvada, jog lietuvių diplomatams „faktiškai reikia pripažinti, kad Sąjūdis yra vis tiek vadovaujanti jėga“ krašte. Jis, t. y. Sąjūdis, reikalingas ir tam, kad „kalbėdami su svetimtaučiais turėtume autoritetą“. Diplomatai pasisakė už tai, kad reikia palaikyti ryšius su kraštu¹⁷. Tiesa, buvo pastebėta, kad Sąjūdyje yra „prisiplakėlių“. Diskutuojant su Lietuvių informacijos Vašingtono biuro vedėju V. Naku, kuris tuo metu nemažai bendravo su atvykusiais Sąjūdžio veikėjais į JAV, jo buvo paklausta, ar visiems jis patarnauja. Į tai vedėjas atsakė, kad „yra daroma atranka, t. y. trūksta pasitikėjimo visais (turima omenyje kai kuriais – *aut. past.*) atvykėliais <...>, bet paklaustas, ar toks Čekuoelis ir Petkevičius būtų suvestas su politikieriais (JAV politikais – *aut. past.*), p. Nakas, be abejonės, pasakė NE!“¹⁸ Tačiau apskritai jau buvo galima sakyti, kad LDT pripažįsta Sąjūdį, kaip lietuvių tautos lyderį Lietuvoje. Be to, įdomu pastebėti ir tai, kad LDT nariai, pabrėždami Lietuvos laisvės lygos aiškų Lietuvos nepriklausomybės siekį, kartu akcentavo, kad tarp Lygos narių yra rimtų nesutarimų. Džiugino tik tai, kad Sąjūdis ir LLL „yra geruose santykiuose. Sąjūdis žiūri į LLL kaip į savo sąžinę“¹⁹. Nepaisant jau palankaus lietuvių diplomatų požiūrio į Sąjūdį, kaip tautos vedlį, paskelbtame komunikate gana abstrakčiai (greičiau diplomatiškai) buvo išsakyta, kad „Lietuvos Diplomatinė Tarnyba yra pasiryžusi dirbti su visais veiksniais, organizacijomis bei pavieniais lietuviais Vasario 16 Akto dvasioje“²⁰, t. y. su tais, kurie pasisako už Lietuvos nepriklausomą valstybę. Taigi, galima sakyti, kad prasidėjo LDT kitoks veiklos etapas – jau viešai remiant išsivaduojamąsias jėgas Lietuvoje.

Įteikta / Received 2019 01 03
Priimta / Accepted 2019 02 16

¹⁷ Posėdžio, įvykusio Lietuvos pasiuntinybėje Washington, DC, 1989, sausio 21–23 d. d. protokolai. *Vytauto Čekanausko archyvas Los Andželes*.

¹⁸ Ten pat.

¹⁹ Ten pat.

²⁰ Lietuvos pasiuntinybės Vašingtone pranešimas. *Lietuvių dienos*, 1989, vasaris, Nr. 2, p. 12.

DOKUMENTAS¹

Posėdžio, įvykusio Lietuvos pasiuntinybėje Washington, DC 1989, sausio 21–23 d. d.

ŠEŠTADIENIS 1989. I. 21 d. 10 val. ryto

Dr. S. A. Bačkis – pirmininkauja	Washington, DC, USA
St. Lozoraitis, jr. ² – moderuoja	Washington, DC
A. Simutis	New York, USA
V. Čekanauskas	Los Angeles, USA
V. Kleiza (atvyko tik 12 val. per pietus)	Chicago, USA
H. Lapas	Toronto, Kanada

Dr. Bačchio siūlymas:

- apsispręsti SAJŪDŽIO atžvilgiu,
- sausio 10 d. protestas – UN³ svarstyti Lietuvos dekolonizacijos klausimą (Lietuvos Laisvės Lyga⁴, Terleckas su kairiuoju sparnu – liaudininkais),
- komunikatas spaudai, vyriausybei (Valstybės departamentui (paruoš St. Lozoraitis, jr ir A. Simutis)),
- Europos Parlamento – INTERGROUP⁵ – delegacijos kelionė į Baltijos kraštus – A. Klimaičio⁶ afera.

¹ Pateikiamas originalus, neredaguotas dokumentas.

² Stasys Lozoraitis, jr. (1924–1994) – lietuvių diplomatas, visuomenės veikėjas, išeivijos aktyvistas JAV ir Italijoje, politikas, „Vilties prezidentas“. 1970 m. pradėjo eiti Lietuvos atstovo pareigas prie Šventojo Sosto, dirbo Lietuvos atstovybėje Vašingtone (1983 m.), nepaprastasis ir įgaliotasis Lietuvos ambasadorius JAV (1991–1993 m.). 1993 m. kandidatavo LR Prezidento rinkimuose. Nelaimėjęs rinkimų buvo perkeltas į Romą ir iki mirties ėjo nepaprastojo ir įgaliotojo ambasadoriaus pareigas Italijoje.

³ UN – Jungtinių Tautų Organizacijos trumpinys.

⁴ Lietuvos laisvės lyga (LLL) – 1978–1988 m. pagrindinė antisovietinė, nuo 1988 m. – legali radikali politinė organizacija, kuri kovojo dėl Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo ir jos stiprinimo. Leido pagrindinius leidinius *Laisvės šauklys*, *Vytis*, biuletenį *Lietuvos laisvės lyga* (1988–1989). LLL vadovas – Antanas Terleckas, žymesni veikėjai: A. Andreika, V. Bogušis, K. Jokubynas, L. Laurinskas, R. Ragaišis, J. Sasnauskas, A. Statkevičius, V. Šakalys, A. Tučkus, J. Volungevičius.

⁵ *Intergroup* – Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos delegacija, kuriai vadovavo dr. Hansas Joachimas Seeleris iš Vakarų Vokietijos. Jos tikslas – kviešti TSRS vadovybę suteikti Baltijos tautoms didesnę ūkinę ir kultūrinę savarankiškumą; ragino Lietuvoje vengti radikalių sprendimų, propagavo federacijos privalumus.

⁶ Algirdas Klimaitis (Kliugeris) nepriklausomoje Lietuvoje 1992 m. buvo apkaltintas ir įkalintas įtarus, kad jis dirba KGB agentu. 2007 m. Vilniaus apygardos teismas panaikino Liustracijos komisijos sprendimą ir tvirtino, jog Algirdas Klimaitis nežinojo, kad bendradarbiauja su KGB agentais, ir tebuvo jų išnaudojamas, kaip žinių šaltinis.

St. Lozoraičio pastabos:

Slaptas NATO protokolas (š. m. spalio mėn.) Lietuvos atžvilgiu vienbalsiai, išskyrus Ispanija, kuri su lietuvių mažuma palaiko ryšius per Maskvą, nekeisti Baltijos kraštų okupacijos nepripažinimo linijos.

Europos Parlamente – Klimaičio problema. Tai talentingas avantiūristas. INTERGROUP (tai yra privati grupė) mums palanki, linkusi Lietuvos klausimui padėti. Jos sudėtyje yra: Vak. Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos, Italijos ir Olandijos atstovai. A. Klimaičio siūlymas – apsiriboti ekonomine laisve SSRS suverenumo ribose. Jis Maskvoje norėjo apsimatyti su Jakovlevu ir sužinoti iš jo, ar USSR laiko mūsų klausimą išvis egzistuojančiu. Atsakymas (aplinkinis) buvo taip, bet su Jakovlevu nesusitiko. Lietuvoje Komjaunimo Tiesoje jo interview mums nepalankus. Pačioje Lietuvoje jau demonstruojama prieš Klimaičio atvykimą.

SAJŪDIS ir Lietuvos Laisvės Lyga yra geruose santykiuose. SAJŪDIS žiūri į LLL kaip į savo sąžinę. Deja, yra prisiplakėlių: Čekuolis ir kt. Faktiškai reikia pripažinti, kad SAJŪDIS yra vis tiek vadovaujanti jėga ir mes turime turėti Lietuvos interesus pirmoje eilėje. Kad kalbėdami su svetimtaučiais turėtume autoritetą, reikia turėti ryšius su kraštu. Bažnytinė hierarchija Lietuvoje sako: saugokite nepripažinimo politikos, reiškia mumis pasitiki (LDT?!⁷).

Lietuvos Laisvės Lygos atstovai savo tarpe nesutaria. Dr. Statkevičius⁸ neva turintis didžiausius kalbėti LLL vardu. Dabar viešėdamas Australijoje paskelbė šiuos metus Baltijos valstybių laisvės metais. Jo paruošta nota NATO kraštams esą visiškai netikusi, nes žmogus nesiorientuoja užsienio sąlygose. Ši nota dabar yra bandoma perrašyti, perredaguoti. Dr. Skuodis⁹ – sunkiai sutariama asmenybė. Dr. Eringis¹⁰ – daugiau dirbančio pritarėjo tipas.

⁷ LDT – Lietuvos diplomatinė tarnyba, t. y. užsienyje reziduojantys valstybės diplomatai, nutraukę ryšius su okupacine krašto valdžia ir pradėję diplomatinę Lietuvos laisvinimo akciją (1940–1990). LDT vadovai – šefai S. Lozoraitis (iki 1983 m.), o po jo dr. S. A. Bačkis (iki 1991 m.).

⁸ Algirdas Statkevičius (1923–2016) – gydytojas, pasipriešinimo nacių ir sovietų okupaciniams režimams dalyvis. Nuo 1976 m. – LLL, o nuo 1979 m. – Lietuvos Helsinkio grupės narys. Kelis kartus buvo suimtas, tremtas, kalintas. 1988–1991 m. gyveno JAV. Parašė keletą knygų. Apdovanotas Vėčio kryžiaus 3 laipsnio ordinu (1999).

⁹ Vytautas Skuodis (1929–) – Lietuvos pasipriešinimo sovietiniam režimui veikėjas, geologijos mokslų kandidatas (1969), dėstė VU, docentas. Bendradarbiavo nelegalioje spaudoje, ją platino. 1980 m. buvo suimtas, kalintas, ištremtas. 1987–1992 m. gyveno JAV. Parašė keletą knygų. Apdovanotas Vėčio kryžiaus 3 laipsnio ordinu (1999).

¹⁰ Kazys Eringis (1921–2006) dirbo Žemdirbystės institute, 1959–1981 m. – Botanikos institute. Mokslų daktaras. 1981 m. JAV ambasadoje pasiprašė politinio prieglobsčio ir išvyko į JAV. Aktyviai dalyvavo JAV lietuvių išeivijos politinėje veikloje. 1992 m. rudenį, grįžęs į Lietuvą, įsitraukė į darbą Botanikos institute, aktyviai dalyvavo politiniame ir visuomeniniame gyvenime. Apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Riterio kryžiumi.

Lietuvos katalikų bažnyčia su kard. Sladkevičium priekyje atrodo esantis geriausiai organizuotas vienetas. Rūpestis yra tik vysk. Steponavičiaus¹¹ užsispyrimas dėl grįžimo į Vilnių.

Žmogaus teisių konferencija Maskvoje – nepagirtinas įvykis JAV politikoje.

Pritaria paruošimui dokumento Valstybės depart. ir spaudai (dr. Bačchio paskyrimu-siūlymu tai atliks St. Lozoraitis, jr, ir A. Simutis).

Dr. Bačchio pastaba:

Principas, kurio mums reikėtų laikytis yra: **REALUMAS, ATSARGUMAS ir SPRENDIMAS, ar tai padės, ar pakenks.**

- I -

A. Simutis:

St. Lozoraičio ir V. Kleizos dalyvavimas Šviesos–Santaros suvažiavime! Ar mums reikia tokiuose renginiuose dalyvauti? **DARYTI, KAD TOKIŲ PRIEKAIŠTŲ MUMS NEBŪTŲ!**

JAV lietuvių bendruomenės atsišaukimas aukų rinkimo reikalu padėti Lietuvai. Jo griežta nuomonė laikytis atsargumo prieš nereguliuojamus jausmus!

V. Čekanauskas:

Kur stovi LDT visame šiame bruzdėjime?

Ar yra palaikomi ryšiai su tom grupėm Lietuvoje daugiau tiesioginiu keliu ar tik organizacijos veiksniais?

Ar tarnyba neturėtų dalyvauti (aktyviai) mūsų politinėje veikloje?

Ats. LDT yra Lietuvos piliečiai (išskyrus garbės konsulus). Ji negali dirbti Amerikos lietuvių – šio krašto piliečių – organizacijose. Išimtis: šalpos, kultūrinės ar religinės grupės.

P. S. Tiesioginės direktyvos nebuvo duota, bet užimtas mano ir p. A. Simučio dalyvavimas Taut. Sąjungos seime (pagerbimas) šį pavasarį Daytone Beach, Fl. Atrodo, kad šis klausimas buvo planuotas nusukti pro šalį tikrai minčiai!

Santykiai su kitom organizacijom, ypač VLIK’u, jau nuo seniai blogi (ž. Vokietijos laikus tuoj pat po karo, kada VLIK’as norėjo veikti kaip Lietuvos vyriausybė (tęsinys ankstyvesnio atsakymo).

Veiknių konferencija ir / ar LDT dalyvautų kaip aktyvus ar pasyvus dalyvis?

¹¹ Julijonas Steponavičius (1911–1991) – arkivyskupas, Vilniaus arkivyskupijos apaštalinis administratorius. Nuolat konfliktavo su sovietų valdžia. 1961–1988 m. gyveno tremtyje Žagarėje. 1989 m. vasario 7 d. popiežius Jonas Paulius II pakėlė arkivyskupu ir paskyrė Vilniaus arkivyskupijos ordinaru. Po mirties apdovanotas Vycio kryžiaus 3 laipsnio ordinu (1999).

Ats. Praeityje buvo dalyvaujama tik kaip stebėtojo, o ne aktyvaus dalyvio statusu. Negalvojama keisti nuomonės ir dabar (vėl tie matys argumentai – Amer. lietuvių organizacijos).

Trūkumas bendradarbiavimo tarnybos narių tarpe. Kai kurie įvykiai mums sužinomi tik perskaičius apie juos spaudoje (H. Lapo paskyrimas Toronte). Čia ir dr. Bačkis, ir St. Lozoraitis prisiėmė kaltę, jog abu buvo išvykę į Romą, kaip visa tai įvyko, ir jie nespėjo parašyti! (Visai nerimta istorija!!) Čia St. Lozoraitis taip pat priminė ir epizodą su Šveicarijoje p. Koestler pakvietimu tęsti Alberto Geručio¹² darbą (ž. St. L. kalba Čikagoje ir mano raštas dr. Bačkiui ir St. L.). Kvietimas pagaliau nebuvo priimtas, nes p. Gerutienė (kuri artima draugė anos p. Koestler) pasakiusi, kad niekas jos vyro negali prilygti, kas užgavo p. Koestler.

Stoka informacinės medžiagos apie Lietuvą, kuri reikalinga užklausėjus patenkinti.

- Kritiškas žvilgsnis į lankstinukus,
- Hough¹³ III knyga su pasenusia dokumentacija,
- naudojimasis LE anglų k. (pvz., mano komplektas) – gal kas suredaguotų tinkamai mūsų reikalavimus.

Ats. Visi vargstame darydami tą pat. Jokių pasiūlymų.

Kodėl šis suvažiavimas nebuvo garsinamas spaudoje – visuomenėje?

Ats. Išleisime komunikatą po suvažiavimo.

H. Lapas: Problema išsiaiškinti, kaip tikrai yra su jo paskyrimu. Koku vardu jis gali save vadinti, kaip pasirašyti dabar ant raštų, kai dr. Žmuidzinas¹⁴ yra išvykęs į California?

Ats. Mišrainė – taip viskas sujaukta, kad net juokinga apie tai kalbėti (čia mano asmeniška pastaba).

1. Dr. Žmuidzinas savo pro-memoria pasiūlė p. Lapą vice-konsulo pareigoms, bet su ta sąlyga, kad nereikalautų Otavos suteikti jam specialių teisių (įrašymo į diplomatinį sąrašą, kur jis tik vienas figūruoja iš visų trijų Baltijos kraštų atstovų, – bijo būti iš to sąrašo išmestas! VČ).

2. Dr. Bačkis ir St. Lozoraitis pasitarę savo tarpe nutarė tokiose aplinkybėse skirti p. Lapą pagalbininku! Reiškia, jokio oficialaus vardo – titulo.

¹² Albertas Gerutis (1905–1985) – Lietuvos diplomatas, spaudos darbuotojas, teisės daktaras. Nuo 1936 m. dirbo Lietuvos užsienio reikalų ministerijoje. 1937–1940 m. buvo Ženevoje Lietuvos delegacijos prie Tautų Sąjungos sekretorius. 1940–1946 m. – Lietuvos pasiuntinybės Berne pirmasis sekretorius, nuo 1948 m. – Lietuvos pasiuntinys Šveicarijoje, nuo 1954 m. – pasiuntinybės patarėjas, nuo 1980 m. – įgaliotasis ministras.

¹³ Williams J. H. Hough III aršiai gynė Baltijos šalių nepriklausomybę. 1985 m. parašė ir išleido darbą *The Annexation of the Baltic States and its Effect on the Development of Law Prohibiting Forcible Seizure of Territory* (233 p.)

¹⁴ Jonas Žmuidzinas (1898–1989) – prozininkas, poetas. 1924–1927 m. studijavo teisę Monpeljė, o 1928–1929 m. – Paryžiaus universitetuose. 1932–1937 m. dirbo Lietuvos pasiuntinybėje Londone, 1937–1940 m. – Lietuvos URM. 1944 m. su šeima pasitraukė iš Lietuvos. 1962 m. buvo paskirtas Lietuvos garbės generaliniu konsulu Kanadoje. Nuo 1920 m. rašė *Lietuvoje, Ryte, Lietuvos aide, Gaisuose* ir kitur.

3. Dr. Žmuidzinis neva laukęs atsakymo iš Vašingtono (LDT), o ši nieko nedariusi. Tokiu būdu kažkaip spaudai pakliuvo žinia, kad yra paskirtas tik pagalbininkas.

P. S. Šiuo reikalu diskusijos buvo ilgos, nuobodžios, argumentai pasikartojantys ir net juokingi.

V. Kleiza: Tik dabar atvyko į posėdį (12 val. per pietus). Jam buvo leidžiama padaryti savo pranešimą po pietų pertraukos (1 val. p. p.) prieš pradėdant popietinę programą. Jo pranešimas ribojosi vietinės (Čikagos) aplinkos santykiuose su konsulatu įvertinimo, kuri esanti labai gera. Vengė kalbėti kontroversiniais klausimais (jo dalyvavimas Šviesos–Santaros suvažiavime), pasisakė vengęs priimti pakvietimus iš (R) LB. Lietuviškų pasų išdavimo reikalu jis surenka informaciją (duota forma) ir paskiau sakosi siunčia į Washingtoną.

Taisyklė: Pasmus gali išduoti tik Lietuvos piliečiai – A. Simutis JAV ir St. Lozoraitis Europoje.

ŠEŠTADIENIS 1989. I. 21 d. 1 val. po pietų

LIC Washingtono atstovo p. Nako¹⁵ pranešimas

Algis Sodonis¹⁶ dirba pilnu etatu Romoje. Jis tarpininkauja žinių rinkime iš Lietuvos. Ypač domisi kard. Sladkevičiaus veikla ir yra nuolatiniame kontakte su Kaišiadoriais.

LIC paruošti spaudai pranešimai TELEX siunčiami į Maskvą 16-kai spaudos agentūrų (vakarų), vakaruose esančiai spaudai, US State Dept., White House, radijo stotims Europoje, US Catholic Conference.

Š. m. vasario mėnesio pradžioje US Senate bus vedami pokalbiai su senatorių asistentais – tikslu juos daugiau supažindinti su mūsų reikalais.

Kl. Koks pasitikėjimas Jūsų teikiamomis žiniomis spaudos agentūroms Maskvoje?

Ats. **Labai didelis.** Paprastai prie tokių pranešimų pridedami ir asmenų vardai bei jų telefonų numeriai (aiškiai, jiems sutinkant), kad būtų galima žinių tikslumą patikrinti.

P. S. Vaizdas susidaro toks, jog mes telefonu susisiekiame su žmonėmis krašte, gavę iš jų žinias paruošiamė spaudai pranešimus, kuriuos siunčiame ir į Maskvą, ir iš ten įvairios agentūros pasinaudodamos tokiu patarnavimu, po Maskvos antrašte siunčia juos atgal į vakarus mūsų žiniai.

¹⁵ Alfonsas Viktoras Nakas (g. 1954) baigė istorijos ir politinius mokslus Mičigano ir Vašingtono universitetuose, įsitraukė į labiausiai Lietuvos reikalams naudingą informacijos darbą – 1987–1991 m. vadovavo Lietuvių informacijos centro Vašingtone skyriui. 1991–1993 m. dirbo Lietuvos ambasadoriaus Vašingtone padėjėju politikos reikalams ir ryšiams su spauda. Nuo 2000 m. buvo Vašingtono katalikiško universiteto Viešųjų reikalų biuro direktorius.

¹⁶ Algirdas Sodonis (g. 1966 Čikagoje) baigė tiksluosius mokslus, mokytojo gimnazijoje. Įsteigė ir trumpai vadovavo Lietuvių informacijos centro filialui Romoje, kuris trūkstant lėšų buvo uždarytas. Gyvena Ouklande Kalifornijoje.

Kl. **Sadūnaitė¹⁷**, **Skuodis**, **Terleckas** etc. Kas nutiko su „katalikiškuoju sparnu“ (Sadūnaitė, Skuodis), kad daugiau apie jį negirdėti? Ar jie patenkinti savo laimėjimais?

Ats. Jų yra kitoks prioritetas!

Į aukščiau p. Nako padarytą užuominą, jog atvykstantieji dabar veikėjai (Sąjūdžio) iš Lietuvos labai nori susitikti su amerikiečiais politikais Washingtone, kuo LIC bando kiek galima patarnauti, jis pats pastebėjo, kad yra daroma atranka, t. y. trūksta pasitikėjimo visais atvykėliais, nes kai kurie galėtų padaryti pareiškimus, kurie mums būtų nenaudingi. Kaip tokia atranka yra atliekama, nepaaiškino, bet paklaustas, ar toks Čekuoelis ir Petkevičius būtų suvesti su politikieriais, p. Nakas, be abejonės, pasakė **NE!**

JBANC – Ginta Palubinskaitė¹⁸

2:30 val. po pietų

Pagrindinis šios organizacijos uždavinys yra ryšių su administracija, Valstybės departamentu ir atstovų rūmais, kur kiekvienu atveju yra žiūrima, kad nebūtų pažeistas Baltijos kraštų okupacijos nepripažinimo principas. Šiuo metu šis klausimas darosi ypač opus prekybos su Baltijos kraštais išsiaiškinime.

Paskutinis įvykis atkreipęs JBANC¹⁹ dėmesį – tai US IA²⁰ paruoštos parodos <...> siuntimas į 7 USSR miestus ir priedo Taliną. Kaip pabaltijiečiai žiūri į šį projektą? Parodos užrašai rusų kalba jau paruošti ir tokia formate bus rodoma visose vietovėse, taip ir Taline, nes jų samprotavimu Talinas yra sovietinis miestas. Su paroda vyksta 25 vertėjai, – tik rusų k.! JBANC nuomone, estams iš tai nėra jokios naudos ir siūlymas yra griežtas NE! US IA sako, kad sovietai nesiūlė Talino kaip 8-o miesto, bet JBANC galvoja, kad taip. Bendrai, šiuo metu ten taip stipriai kovojama dėl estų k. pirmumo savame krašte, toks US elgesys būtų tik įžeidimas estų pastangų. US IA sako, kad jau vėlu pakeisti (gal parūpinti) naujus estų k. užrašus.

Latvių POPULAR FRONT žmonės lankėsi latvių kongrese, kur pareiškė: nesikiškite į politiką, nereikia okupacijos nepripažinimo politikos, mums nepatarkite, o tik duokite pinigų! Tai bent kraštutinumas, kuris pareikštas amerikiečiams politikams, aišku, mūsų interesams nepasitarnautų. Tad tokius žmones reikia vengti suvesti akis į akį su politikieriais.

¹⁷ Felicija Nijolė Sadūnaitė (g. 1938) – Lietuvos pasipriešinimo sovietiniam režimui veikėja. Aktyviai dalyvavo leidžiant Lietuvos katalikų bažnyčios kroniką. Ne kartą suimta, kalinta, teista ir tremta. 1987 08 23 kartu su A. Terlecku, V. Bogušiu ir P. Cidziku suorganizavo Molotovo–Ribentropo nusikalstamo pakto minėjimo mitingą prie A. Mickevičiaus paminklo Vilniuje. Priklausė Lietuvos Helsinkio grupei. Užsiima labdarą, gina žmogaus teises. Parašė keletą prisiminimų. 1998 m. apdovanota Vyčio kryžiaus 2 laipsnio ordinu.

¹⁸ Ginta Palubinskaitė – jaunesnės kartos JAV lietuvių visuomenės veikėja. 1987 m. buvo JBANC viešųjų ryšių direktorė.

¹⁹ JBANC – Jungtinis Amerikos baltų tautinis komitetas, 1961 m. įkurtas Vašingtone, siekiant derinti Lietuvos, Latvijos ir Estijos išeivių politinę veiklą.

²⁰ US IA (*U.S. Informatikon Agency*) – tai JAV valdžios agentūra, užsiimanti kultūrine politika, ruošianti parodas kitoms šalims. Anksčiau buvo atskirta nuo JAV valstybės departamento, o apie 1995 m. vėl tapo JAV VD dalimi (informaciją pateikė Viktoras Nakas).

Iškilo miestų DALLAS–RYGA draugystės klausimas. JBANC yra nuomonės, kad tai pavojingas bendravimas, nes mato okupacijos nepripažinimo principo galimą pažeidimą.

Kl. Ar rėmimasis DT nuomone dėl nepripažinimo politikos užimtos pozicijos turi svorį JBANC vis-a-vis baltų organizacijos požiūris?

Ats. Šiuo klausimu nesutarimo nėra.

Kl. Ar miestų draugystė tikrai liečia politinę sferą?

Ats. Taip.

Šeštadienio posėdžiai baigėsi 4 val. po pietų. Išskyrus p. p. Lozoraičius, kurie turėjo pakvietimą į Valstybės departamento ruošiamą priėmimą, visi kiti vykome į Lino Kojelio²¹ namus, kur jis ruošė lietuviams respublikonams priėmimą (3–6 val. po pietų) ir kvietė LDT narius į jį taip pat atvykti.

- II -

SEKMADIENIS 1989. I. 22 d. 11:00 val. ryto

Diskusijos p. H. Lapo titulo (vardo ir pristatymo reikalais (tęsinys))

Dr. Bačkio pastabos:

Anilionis²² deda pastangas pas kardinolą Sladkevičių gauti STATUS QUO pripažinimo sovietinės okupacijos Vilniaus vyskupystės reikalui. Tikimasi, kad šis popiežius liks mums palankus ir kad vyskupų konferencijos metu šis klausimas bus išspręstas (vysk. Steponavičiaus ir Vilniaus vyskupijos valdymo reikalav. Pats vyskupas yra gan griežtas, užsispyręs). Bažnytinė organizacija yra geriausiai organizuota grupė Lietuvoje.

Anglų parlamento intervencija dėl mūsų aukso perdavimo sovietams dar nesulaukusi atsakymo (? iš anglų ar sovietų?). Atrodo, kad Mss. Thatcher turi pasitikėjimą Gorbačiovo, nes jis neva viską yra padaręs, ką jai pažadėjęs.

Dėl naujos US administracijos atrodo, kad nebus problemų bent sekantiems keturiems metams. Taip pat, prez. Bush neva yra gerai mūsų reikalais painformuotas (santykiai <...> per pranciškonų piknikus), o ypač jo žmona būsianti mums palankesnė, negu buvo Nancy.

Nepripažinimo pažeidimo pavojus yra didesnis iš mūsų pačių žmonių elgesio.

²¹ Juozas Linas Kojelis (g. 1955 Los Andžele) – politikas, JAV lietuvių visuomenės veikėjas, karikatūristas. Studijavo Kalifornijos ir Prinštono universitetuose. 1981–1983 m. dirbo JAV gynybos departamente, 1983–1988 m. buvo Prezidento R. Reigano štabo Baltuosiuose Rūmuose Ryšių su visuomene skyriaus specialusis asistentas, 1988–1989 m. – JAV valstybės sekretoriaus asistento pavaduotojas. 1990 m. – JAV–Baltijos fondo vienas iš steigėjų ir jo prezidentas. Bendradarbiavo JAV spaudoje.

²² Petras Anilionis (g. 1923–?) – LTSR valstybės ir LKP veikėjas. Nuo 1978 m. buvo Religijų reikalų tarybos prie TSRS Ministrų Tarybos įgaliotinis LTSR. 1971–1980 m. – LTSR AT deputatas, nuo 1971 m. – LKP CK narys.

Santykiai su veiksniais gali būti apibūdinti maždaug taip: + ALT²³, 0 LB²⁴ ir – VLIK²⁵

Lozoraičio pastabos:

Reikia ieškoti kontaktų su lenkais ir tartis Vilniaus reikalu. Pradžia buvo padaryta praėjusiais metais su Lenkijos katalikais. Jie yra entuziastingai nusiteikę.

- mums reikia išgauti raštišką sutarimą, kad Vilnius yra mūsų,
- lenkai iš mūsų nori pažado, kad lenkų mažuma bus traktuojama pagal tarptautines tradicijas,
- jau yra įkurtas komitetas konfliktams spręsti, kuris ir veikia,
- lenkai pažadėjo prie Liublino universiteto įsteigti poziciją, kur vienas asmuo galėtų atstovauti mūsų nepriklausomybės troškimams Lenkijoje. Jie žada suteikti ir finansinę paramą – jos išlaidoms.

Londono situacija yra sunki (p. V. Balickas²⁶).

PIETŲ PERTRAUKA 12:15 – 1:30 v. p. p.

Dr. BAČKIS – paskutinės aktualijos.

Vakar įvykusiame VLIK'o valdybos posėdyje buvo pristatyti du nauji valdybos nariai: V. Bražėnas ir dr. L. Kriaučeliūnas.

Sarkastiška reakcija kelių asmenų išsireiškimuose (dr. St. B, St. Loz. jr.):

- Kaip šis triumviratas savo tarpe galės sutarti.

P. S. Dr. L. Kriaučeliūnas, kaip vėliau paaiškėjo, nebuvo nei pristatytas, nei nominuotas tame posėdyje. Tai pareiškė ten dalyvavęs dr. Krivickas²⁷.

Bendras posėdis su latviais (dr. A. Dinbergs) ir estais (Mr. Jaakson).

²³ ALT – JAV lietuvių politinė organizacija – Amerikos lietuvių taryba, įkurta 1940 m. ALT tikslas – kovoti prieš Lietuvos okupaciją, už nepriklausomybės atkūrimą ir valstybės stiprinimą. ALT veikia ir šandien.

²⁴ JAV lietuvių bendruomenė.

²⁵ VLIK – Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo komitetas (1943–1992). Organizacija siekė atkurti Lietuvos valstybę, bendradarbiavo su JAV ir kitų Vakarų šalių vyriausybėmis.

²⁶ Vincas Balickas (1904–1996) – ekonomistas, Lietuvos diplomatas. Nuo 1931 m. dirbo Užsienio reikalų ministerijoje. 1938–1967 m. buvo Lietuvos pasiuntinybės Londone ekonomikos ir prekybos patarėjas. 1967–1991 m. – Lietuvos misijos Didžiojoje Britanijoje laikinasis reikalų patikėtinis, 1991–1993 m. – Lietuvos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Didžiojoje Britanijoje ir Airijoje. 1993 m. atsistatydino ir iki mirties ėjo Lietuvos ambasados Londone garbės patarėjo pareigas. Dalyvavo Didžiosios Britanijos lietuvių sąjungos veikloje.

²⁷ Domas Krivickas (1905–1999) – teisininkas, teisės daktaras, JAV lietuvių veikėjas. 1934–1940 m. buvo Užsienio reikalų ministerijos juriskonsultas. 1934–1939 m. – Valstybės Tarybos narys, 1934–1939 m. – Lietuvos ir Vokietijos komisijos pilietybės klausimams spręsti narys. 1950 m. išvyko į JAV. 1951–1974 m. buvo JAV Kongreso bibliotekos teisės vyr. specialistas, Lituanistikos instituto Teisės ir sociologijos skyriaus vedėjas. 1982–1985 m. – Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto pirmininko pavaduotojas. 1993 m. apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordino Karininko kryžiumi.

Dr. Dinbergs²⁸ –

- latvių organizacijos užsienyje yra vieningos skubinti įvykius Latvijoje,
- biznio srityje: 6 asmenų grupė iš JAV (įvairūs specialistai) lankėsi Latvijoje ištirti sąlygas ekonominėje srityje. Parvežtas atsakymas buvo – nenorime jūsų pinigų, bet sudarykite mums sąlygas gauti jūsų know-how. Šiuo metu keli šios grupės asmenys turi važiuoti atgal tolimesniems pašnekesiams,
- latviai neturi mūsų LB tipo finansinio vajaus. Jų nuomone, yra viską persvarstyti šaltai!

Mr. Jaakson²⁹ –

- estų visuomenė čia yra labai konservatyvi ir nusiteikusi prieš piniginio vajaus skelbimą. Taip pat jie yra prieš US IA parodos siuntimą į Estiją. Estų ta paroda nenustebins, nes pakankamai jie turi ryšius su vakarų pasauliu, mato TV programas iš Suomijos,
- estų veteranai rinko pinigus dėl veteranams paminklo atstatymo (Mr. Taagapera(!) – nerimta asmenybė (bad grey)). Per vieną vakarą Toronte gavo pasižadėjimą 200,000 sumoje. Gi estai iš Estijos sako nesiųskite pinigų, bet reikmenis (galima pirkti Suomijoje, bet ryšiai ten yra abejotinos vertės). Yra atsitikę, kad užpirktas popieris Suomijoje buvo sovietų iškeistas į menkesnės vertės, arba, einant per muitinę, taip supjaustytas, kad nedaug po tokios inspekcijos iš to popieriaus likę naudos,
- estai dabar turi 3 exchange students JAV. Tartu universitetas turi 5,000 studentų, iš kurių 88 % yra estai.

Mr. Lozoraitis, jr. –

- **Lietuvos komunistų partija kreipėsi į Maskvą** su tikslu išstudijuoti 1939 metų Ribentropo–Molotovo pasirašytą sutartį, privedusią prie krašto okupacijos; išaiškinti padėtį ir nustatyti laikyseną okupacijos atžvilgiu. Šis memo turėjo būti išspausdintas Tiesoje, 1989.I.18 d.,
- Europos Parlamento intergroup asmenų kelionė į Lietuvą numatyta š. m. vasario 4 d. p. A. Klimaičio rūpesčiu. Susidarė kebli padėtis ir reikėtų kaip nors greičiau ją pataisyti Europos Parlamento narių akyse,

²⁸ Anatolis Dinbergas (1911–1993) buvo vienas iš svarbiausių Latvijos karjeros diplomatų latvių išeivijoje. Nuo 1932 m. dirbo Latvijos užsienio reikalų ministerijoje. Po II pasaulinio karo tarnavo Vašingtone kaip Latvijos generalinis konsulas. 1970–1991 m. buvo Latvijos diplomatinės tarnybos vadovas. A. Dinbergas buvo paskirtas pirmuoju nepriklausomos Latvijos ambasadoriumi Jungtinėse Tautose ir vėliau Latvijos pirmuoju ambasadoriumi JAV. Išėjęs į pensiją iki mirties dirbo Latvijos ambasados Vašingtone patarėju.

²⁹ Ernstas Jaaksonas (1905–1998) – estų ekonomistas, teisininkas, diplomatas. Nuo 1928 m. pradėjo dirbti Estijos užsienio reikalų ministerijoje. 1929–1932 m. dirbo sekretoriumi Estijos garbės konsulate San Franciske. 1932 m. buvo išsiųstas dirbti į Estijos generalinį konsulatą Niujorke. 1965 m. tapo generaliniu konsulu, turinčiu pasiuntinybės patikėtinio rangą. Iki pat 1991 m. jis buvo pagrindinis Estijos atstovas JAV. 1991 m. buvo paskirtas Estijos ambasadoriumi JAV ir JTO, o nuo 1993 iki mirties dirbo Estijos generaliniame konsulate Niujorke.

- **1939 metų Stalino–Hitlerio sutarties fotokopijos yra dingusios (!)** iš Valstybės departamento archyvų. Dr. Balys, kuris anksčiau yra rinkęs tuo reikalu medžiagą ir ją matęs (net žinojo, kurioje dėžėje ji buvo), dabar negali ją rasti – net tos dėžės nėra!

BENDROS IŠVADOS:

Baltų organizacijos turėtų paruošti memorandumą Baltijos kraštų reikalui naujai JAV administracijai. DT savo ruožtu padarytų tą patį remiantis tuo memorandumu.

Išgauti pasimatymus su Sec. of State ir stiprų jo pareiškimą, o ne simpatiją.

DIENOS DARBAS BAIGTAS (5 val. po pietų) SU VAIŠĖMIS – PRIĖMIMO LIETUVOS PASIUNTINYBĖJE. DALYVAVO WASHINGTON IR APYLINKIŲ KVIESTI LIETUVIAI

P.S. Buvau paprašytas DT vardu grįžęs pasveikinti p. Vincę Zaunienę³⁰ jos gimtadienio proga (mano užuomina).

PIRMADIENIS 1989. I .23 d.

Sekančios mintys turėtų būti pabrėžtos BALTIC DESK pareigūnams Valstybės departamente šiandien mūsų su jais susitikimo proga 11:30 val. ryto:

- padėka prez. Bush už jo pareiškimą, gautą Clevelande () dar prieš jam tampant JAV prezidentu,
- pabrėžti, kad **tauta nori žinoti, ką Jūs galėtumėte (JAV) padėti kraštui,**
- **stiprus moralinis nepriklausomybės jausmas Lietuvoje,**
- **2 milijonai parašų,** surinkti ant peticijos,
- **US CA parodos** reikalu bendra nuomonė yra, kad Lietuva, Latvija ir Estija nebūtų traktuojama kaip dalis Sovietų Sąjungos,
- **perspėjimas** apie INTERGROUP kelionę į Lietuvą.

Susitikime dalyvavo: Baltic Desk direktorius Frank Zerolis³¹, deputy director ir valdininkas iš Sovietų skyriaus. Bendra nuotaika buvo gera – kai ką jie sužinojo iš mūsų, kai ką naujo mes iš jų. St. Lozoraitis pasiūlė pagelbėti mums rasti globėjų – universitetų ar draugijų – kurios galėtų pakviesti mūsų mokslo žmones į JAV tobulintis įvairiose srityse! Be to, ateityje bandant užmegzti ryšius PEOPLE to PEOPLE suartėjimui, pirma, su pasiūlymais kreiptis į emigrantus ir gauti jų pritarimą, o ne taip kaip dabar su US IA paroda – mes padarėme ir dabar Jūs pasakykite, ką apie tai galvojate.

³⁰ Vincė Jonušaitė-Zaunienė, Leskaitienė (1901–1997) – Lietuvos dainininkė, užsienio reikalų ministro Dovo Zauniaus žmona, JAV lietuvių visuomenės veikėja.

³¹ Ne Frankas Zerolis (suklydo protokoluojantis), o Johnas Zerolis – JAV valstybės departamento Baltų skyriaus vadovas (Viktoro Nako informacija: „Jis lietuvių kilmės – tuo jis labai didžiavosi“).

PRIEŠ VYKSTANT Į VALSTYBĖS DEPARTAMENTĄ dar buvo pakalbėta ir šiomis temomis (St. Lozoraičio mintys):

- pagaminti medalių kaip pagarbos ženklą ir juos apdovanoti nusipelnčius asmenis. Bendrovė Monrealyje, Kanadoje yra tokį medalį pagaminusi latviams jų 70 m. nepriklausomybės šventei paminėti. Jis turėtų būti dviejų rūšių: vienas dovanotinas per LDT, kitas pardavinėjamas viešai gaminamos bendrovės,
- kita mintis – tai kai kurių nepriklausomos Lietuvos ordinų atkūrimas. Dabar jau galima gauti miniatiūrinius ženkliukus Prancūzijoje ir Italijoje,
- DT centrinis archyvas iki šiol buvo Romoje. Kaip toliau? Kol su Vatikanu santykiai yra geri, – gerai, bet reikia būti labai apdairiems. JAV būtų sekanti vieta – mūsų pasiuntinybėje Washingtone,
- Europoje mums reikia turėti politinio mokslo centrą,
- H. Lapo problema bus sprendžiama po Vas. 16-tos, nes iki to laiko St. Lozoraitis bus užimtas kitais reikalais. Tuo reikalu jis kreipsis į Kanados ambasadą Washintone bandydamas išsiaiškinti per juos kaip visą reikalą pristatyti Kanados vyriausybei Ottawoje; ar galima jam gauti „diplomatinių“ sąrašo pripažinimą ir kokiu titulu jis galėtų būti pristatytas nepažeidžiant esamo dr. J. Žmuidzino statuso. Mano ir A. Simučio siūlymu mes turėtume jį pristatyti kuo aukščiausiu galimu vardu – DEPUTY CONSUL GENERAL. Kitų nuomonė buvo (V. Kleiza) – VICE CONSUL. Ką neva yra siūlęs ir dr. J. Žmuidzinas. Dr. Bačkis ir St. Lozoraitis ieškojo naujų vardų kaip taip assistant to the CG or to the CG. Su tuo nei aš, nei A. Simutis nesutikome. Išėitis, St. Lozoraitis išsiaiškins pirma su dr. J. Žmuidzinu, kokia jo nuomonė (mat negalima žmogaus užgauti!),
- šio suvažiavimo komunikatas spaudai / visuomenei yra paruoštas tik užrašų formoje. Kadangi p. A. Simutis tuoj po pietų grįžta atgal į New York, jam komunikato projektas bus pasiūstas už dienos (ar pan.) laukiant jo pastabų ir pasiūlymų. Visas tas procesas užtruks kiek laiko, nes nenorima pasikarščiuoti – reikia būti labai atsargiems su žodžiais ypač dabar tokioje įkaitintoje atmosferoje. Bendrai, nekilus jokiems savitarpio nesutarimams, komunikatas turėtų būti visiems dalyviams priimtinas (net ir jo nemačius).

- III -

P. S. Grįžus iš po vizito Valstybės departamente, su šampano stiklais (KORBEL!) atšventėme A. Simučio gimtadienį (80 metų) vasario 11 d. ir dr. St. Bačkio () – vasario 10 d.

P. S.: protokolo teksto rankraštyje tos pačios vietos pažymėtos juodai.